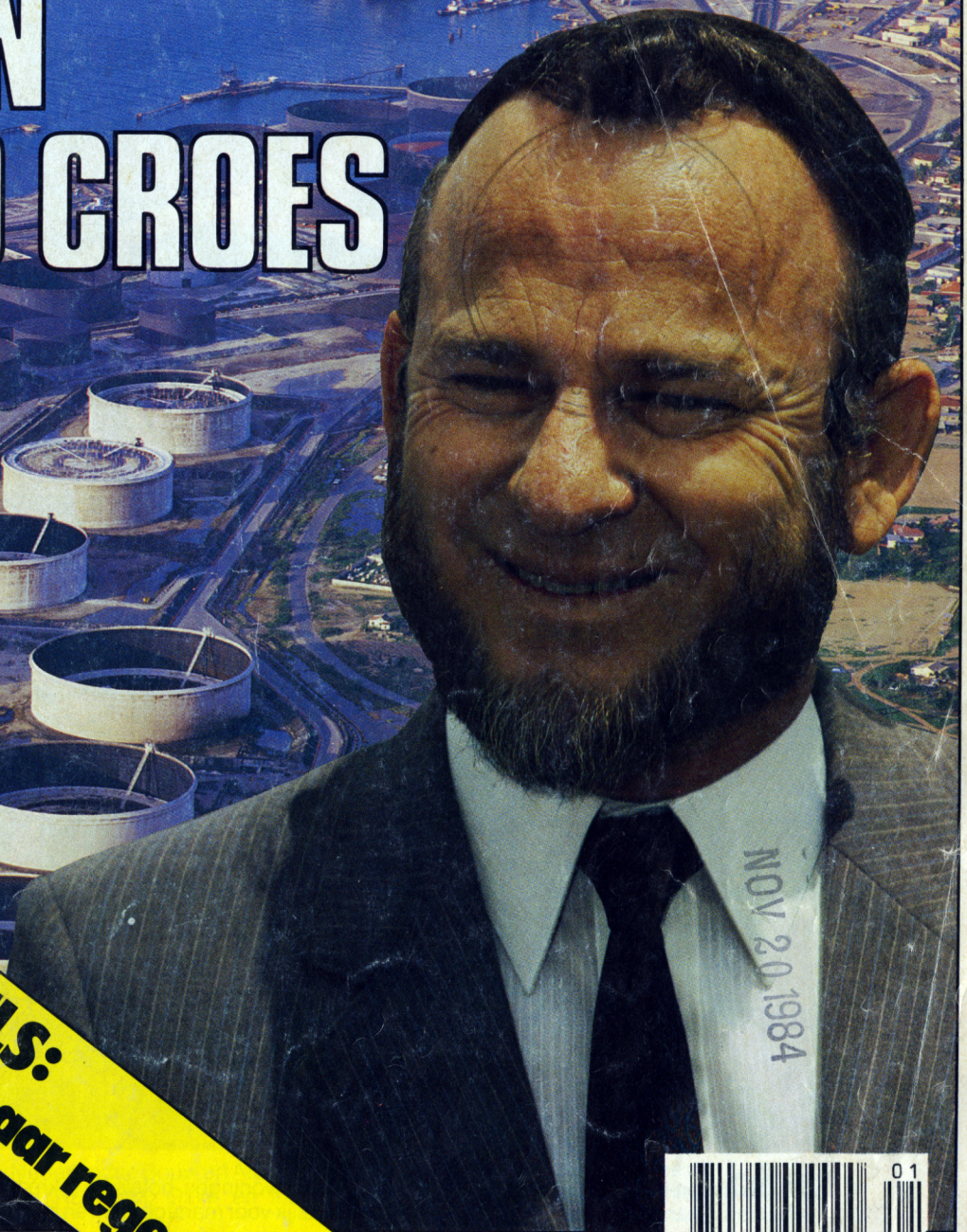

EL SEVIERS

MAGAZINE

HET RAFFINEMENT VAN BETIGO GROES

"Niet donderjagen, maar regeren!"

f 3,80

incl. BTW

Ned. Antillen NA	/ 6,20	Duitsland DM	5,75
Suriname Sur.	5,45	Spanje Ptas	440,00
Belgie Bfrs.	75,00	Oostenrijk Os.	39,00

Frankrijk	Ffrs.	13,40
Italië	L.	2440,00
Zwiserland	Sfrs.	5,50

8 710802 000000

01

De Arubanen komen naar de Bijlmer. Dat schrikbeeld herinnerde Nederland vorige week opeens weer aan het Antilliaanse probleem. Veroorzaakt door de status aparte van Aruba, versterkt door de aangekondigde sluiting van de Lago-raffinaderij. Raspoliticus Betico Croes: „Ik heb de Antillen niet uitelkaar ge-mep-t; wij willen gewoon onder Curaçao uit, ons goede recht.” Zeker, maar aan het einde van zijn dekolonisatietijdperk zit Nederland wel met de Onmogelijke Antillen. Een analyse van *Pierre Huyskens*. **PAGINA 14**

NEDERLAND

Commentaar van Ed Nijpels

„Het moet afgelopen zijn met het gedonderjaag, er moet geregeerd worden.” Met deze (en andere) woorden, genoteerd door *Frank LaFort*, wenst Ed Nijpels afscheid te nemen van de ruzies binnen de regeringscoalitie. Met CDA's Ruding heeft hij spelregels ontworpen om nieuwe aanvaringen te voorkomen.

PAGINA 22

REPORTAGE

Honger en watersnood

In Afrika, met name Ethiopië, komen duizenden van droogte en dus honger om. *D. M. van Rosmalen* wijdt daaraan zijn commentaar. En intussen dreigt Bangladesj vergeeten te worden, waar het voedselgebrek even rampzalig is, maar dan door de overstromingen. Daarover gaat een reportage van *Cees La-beur*.

PAGINA 55, 32

BUITENLAND

Het Flick-schandaal

De smeergeld-affaire van Flicks West-Duitsland toont twee dingen aan. De macht van 's lands grootste en dus rijkste ondernemer. En de geldhonger van de politieke partijen. *Arjen van Rijn* komt met de cijfers.

PAGINA 42

RELIGIE

Oecumene in Lunteren

De hervormde en gereformeerde synodes, vorige week bijeen in Lunteren, moesten de (on)nodige barrières nemen alvorens over hereniging te beslissen. *Rex Brico* sprak met de kopstukken.

PAGINA 65

CULTUUR

Prestige in de kunst

Even buiten Parijs stichtte het juweliersconcern Cartier een prestigieus centrum voor hedendaagse kunst: ateliers, beeldenpark en expositiecentra. *Rommert Boonstra* genoot er van particulier kunstinitiatief.

PAGINA 98

MODERN LEVEN

Cadeau voor het leven

Het kan allemaal worden vervangen: hart, lever, nieren. Maar dan zijn er donors nodig, met een codicil. *Dinke van Damme* woonde een transplantatie bij en beschrijft de noodzaak van het codicil.

PAGINA 119

INTERVIEW

De Hoogovens spreken

Max Albrecht, lid van de raad van bestuur (met de portefeuille sociaal beleid), praat met *Alice Oppenheim* over het herstel van „zijn” Hoogovens. Hij is ondernemer en overtuigd sociaal-democraat. Dat laatste verhindert hem niet zeer uitgesproken ideeën te hebben over de uitwassen van de „softste society ter wereld”, Nederland. **PAGINA 149**

AFFAIRE

Het Van Doorne-schema

Deze week wordt het faillissement uitgesproken over Van Doorne's Automatische Transmissie bv in Tilburg. Het gesjoemel rond de verwezenlijking van „meneer Hubs” geniale vinding doet vermoeden dat een haarscherp draaiboek aan de ondergang van het bedrijf ten grondslag ligt. *Fred van der Vlugt* „recenseert” dat draaiboek. **PAGINA 162**

ENERGIE

Energie kan ook schoon

Den Haag bestudeert een echt alternatief plan voor (schone) energie-

productie. Op 1200 meter diepte kan in Limburg een complete waterkrachtcentrale worden gebouwd, die bovendien elektriciteit „opslaat”. *Wim Bavelaar* legt het uit.

PAGINA 172

GELD EN GOED

Kortsluiting in Den Haag

Politiek en overheid bedisselen veel zaken die het bedrijfsleven raken zonder te beseffen wat zij aanrichten. Het Haagse circuit en ondernemersland zijn vreemden voor elkaar. Het laatste moet zelfs „ambassadeurs” benoemen. *Hans Pot* over de kortsluiting.

PAGINA 181

PROFIEL

Wie is Karel van de Graaf?

Antwoord: een losse, wat ongeduldige Avro-presentator. „Ik ga weg bij de tv als ik er geen uitdaging meer vind, ik schat: op 1 januari 2040.” *Coen van Harten* interviewt een jongen die niet in een Wibo van de Linde-pak zit.

PAGINA 197

NEDERLAND

Omslagartikel:

Het raffinement van Betico Croes.....	14
Gesprek met VVD-fractieleider Nijpels	22
Bij de tijd	27

REPORTAGE

De verborgen ramp van Bangladesj	32
--	----

BUITENLAND

Het Flick-schandaal:	
hebzucht won het van politiek fatsoen	42
Nicaragua's revolutie	
is geboren om te sterven	46
Ronald Reagan ondervraagd	49
Chili: terug naar repressie	50
Horizon	53

GEEL KATERN

D. M. van Rosmalen:	
Niet alleen de droogte	55
Politieke plaat	56
Helmut Schmidt:	
Europa heeft vooruitgang nodig	58
Nederland kan niet schuilen	60
Ronald Reagan:	
duif in havikskleren?	61
E-commentaren	62

RELIGIE, MENS EN MAATSCHAPPIJ

De onbetaalde rekeningen van Lunteren	65
De mythe van de generatiekloof	73

COLUMN

Emmy van Overeem: Moskou	79
--------------------------------	----

BOEK

Agatha Christie, de vrouw die puzzelde	88
--	----

CULTUUR

„Ping Ping” brengt weinig vreugde	94
Cartier begint centrum voor de kunsten	98
Selecties	102

MODERN LEVEN

Xavier Roberts,	
vader van de Cabbage Kids	110
Codicil in sieraad	119

REPORTAGE

Rond de wereld in negen maanden	124
---------------------------------------	-----

INTERVIEW

Alice Oppenheim sprak met	
Max Albrecht van de Hoogovens	149

AFFAIRE

Het draaiboek van VDT's ondergang	162
---	-----

ENERGIE

Elektrische centrale,	
een kilometer onder de grond	172

GELD EN GOED

Bedrijfsleven behoeft	
eigen ambassadeur in Den Haag	181
Explosieve bouw van nieuwe hotels	184
Twintig nieuwe boorplatforms	
naar Nederlands Noordzeepaalt	189
Wisselgeld	193
Metternich:	
Winstexplosie Philips geen verrassing	194

PROFIEL

TV-presentator Karel van de Graaf	197
---	-----

EN VERDER

Lezers 10; Geneeskunde 85; Qui mal y	
pense 135; Dingen 138; Eten en drinken 143;	
Puzzel 203; Mensen 204; Opgave adverten-	
ties 203	

ILLUSTRATIES

ABC Press, Anefo, ANP Foto, Ass. Press,	
Jos ten Brink, Rolf de Bruin, Carpress, Ge-	
rrard Damoiseaux, Henk van den Hurk, Paul	
Mellaart, Jack de Nijs, Newsweek, Harry	
Pot, RBP, Paul van Riel, Bureau Stokvis/	
Meyer, Sunshine, Rob Veen, George Ver-	
berne, Charles Vlek, Caesar Wille.	

UITGAVE: BV Uitgeversmaatschappij „Bonaventura”, Spuistraat 110—112, 1012 VA Amsterdam.

ALGEMEEN DIRECTEUR: drs. L. J. Leeman.

HOOFDREDACTIE: dr. F. A. Hoogendijk, Pierre Huyskens a.l.

ADJUNCT-HOOFDREDACTEUR: John H. Worles.

EINDREDACTEUR: W. F. Klein.

NEDERLAND: Jan Heinemans (chef), W. G. J. Bavelaar, René de Bok, Coen van Harten, Jan van Hoof, Frank Lafort, H. J. Looman, Nicoline Maarschalk Meijer, Jouke Mulder, Peter van Nuijsenburg, Alice Oppenheim, Michel van der Plas, drs. F. Roefs, Aad de Roo, Sig. W. Wolf.

BUITENLAND: G. Philip Mok, Marius van Rijn, Egbert Bakker (Nairobi), Guus van Bladel (Singapore), Mark Blaisse (Parijs), Koen Corver (Berlijn), Lambert van Beers (Tokio), Otto Gobius (Genève), Jules Huf (Wenen), Sibolt van Ketel (Johannesburg), mr. A. B. van Rijn, Wim Romeijn (Sao Paulo), Fons van Westerlo (New York), Henri van der Zee (Londen).

GELD EN GOED: drs. W. A. Verwoerd (chef), mr. drs. H. P. A. M. van Arendonk, M. A. Metternich, H. G. J. Pot.

RELIGIE, MENS EN MAATSCHAPPIJ: Rex Brico (chef), dr. C. Aalders, dr. Henk van Luijk, Emmy van Overeem, drs. G. van Tillo, Pety de Vries-Ek.

MODERN LEVEN: Dinke van Damme (chef), Rudolf Das, P. H. C. Engels, mr. dr. C. J. R. Roogenroc, Loes Sewing, Pieter Taselaar, Jan Hein Verlinden, Inez Visser, Fred van der Vlugt, Sjoerd van der Werf, Win Productions.

CULTUUR: Jan Juffermans (chef), Rommert Boonstra, Joop Bromet, Cees van Ede, Herbert Hijmersma, Jan de Kruijff, Imme Schade van Westrum, Wim Zaai.

BUREAUREDACTIE EN VORMGEVING: C. H. Geudeker (chef), Eijca Bouma, Jaap Froentjes.

Art director: J. F. Redegeld.

Tekenaar: C. M. Roodbeen.

Fotoredactie: Sake van Delden (chef), Jos ten Brink, Henk van den Hurk, Jack de Nijs, Charles Vlek.

COLUMNISTEN: Jan Brusse, prof. mr. I. A. Diepenhorst, Willem Duys, prof. dr. F. Hartog, Pierre Jansen, D. M. van Rosmalen, George Wijnand.

COPYRIGHTS: The Economist, L'Express, The Financial Times, Forbes, Le Monde, Newsweek, Der Spiegel, Us News & World Report. (c) 1984 BV Uitgeversmaatschappij „Bonaventura”, alle rechten voorbehouden.

REDACTIESECRETARIAAT: Ria Groenendal, Siv Nilsen, Paulien Nolet-Vermeulen en Trudi Smeets.

DOCUMENTATIE: Yolijn van der Krol (chef), Bas Derks, Caroline Clijnk (fotodocumentatie), Marja van den Hoorn, Walter Jansen, Eric Kleijn, Ralph König, Rosy Kuip, Nelleke Lit, Heleen Moora.

PRODUKTIE EN DISTRIBUTIE: E. J. R. Kesters (hoofd van dienst), R. J. Fortgens (chef), W. J. Asbeek Brusse, Ida W. van den Berg, G. H. M. Huits, A. A. M. Vork, F. A. de Vries.

ADRESSEN: Directie en redactie: Amsterdam, Spuistraat 110—112, 1012 VA Amsterdam; Postbus 152, 1000 AD Amsterdam; telef. (020) 244950, telexaansluiting Bonav nl 15301 + . Administratie en abonnementen: Postbus 2158, 1000 CD Amsterdam, tel. (020) 5159111. Lezersservice (020) 244950, tst. 122.

ADVERTENTIE-EXPLOITATIE: Amsterdam, Singel 136, 1015 AG Amsterdam; Postbus 152, 1000 AD Amsterdam, tel. (020) 263156, telexaansluiting Bonav nl 14013. Geldend advertentietarief: no. 28.

ABONNEMENTEN: schriftelijk of telefonisch (020) 5152167, kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan; zij lopen automatisch door, tenzij de abonnee 30 dagen voor de vervaldatum schriftelijk opzegt. Adreswijziging: drie weken van tevoren.

Inlichtingen over abonnementen:
(020) 5152167 tussen 9.00 en 16.00 uur.

PRIJZEN: Binnenland (inclusief de Nationale Personeelgids en Elsevier Select) /172,— per jaar, /96,80 per half jaar. Elseviers Magazine (inclusief EW Elseviers Weekblad) /194,75 per jaar. Postgiro 335900, Gem. Giro Amsterdam 5110140. Buitenland (uitsluitend Elseviers Magazine): België Bfr. 3670 per jaar, Belgische postcheques (uitsluitend voor Belgische abonnees) 000.03505.50.89 t.n.v. Bonaventura. Overige landen: /307,35 per jaar, /162,40 per half jaar. Betalingswijze overige landen: per bankcheque, bankgiro of internationale postwissel.

Aruba, een eiland apart

Het Antilliaanse probleem — de status aparte van Aruba en de consequenties daarvan voor de andere eilanden — zat muurvast. Op de Nederlandse zuinigheid, op star beleid en op de Hoekse en Kabeljauwse twisten tussen de afgeslankte Antillen van de Vijf. Maar toen zei, naar aanleiding van de aangekondigde sluiting van Lago, raspoliticus Betico Croes: „Dan komen dus nú de Arubanen.”

De achtergrond van dat toverwoord: een analyse door Pierre Huyskens.

HET RAFFINEMENT VAN BETICO

Betico Croes liet even het schrikbeeld op Nederland los, dat de Arubanen zouden komen. In het kader van een „tijdelijke emigratie”, dus immigratie, in de Bijlmermeer of zo. Het dreigement werkte onmiddellijk en ineens sprak Nederland over... nee nog niet over de *omvang* of *aard* van het Antilliaans probleem; dat circelt alleen nog maar rond in een beperkt deel van de ministerraad, op de Antilliaanse afdeling van Jan de Konings departement en bij een handvol kamerleden, die al eens in het overzeese stukje Koninkrijk zijn geweest en daar tussen het plezierige tropische wadlopen door hebben ervaren: 1) hoe kleinschalig het toegaat op die zes stukjes Koninkrijk in de Caraïbische verte. Eilandbestuur = gemeenteraad; minister

= wethouder; landsbestuur = streekgewestraad. En hoe geforceerd Beneden-(Aruba, Curaçao, Bonaire) en Bovenwinden (Sint Maarten, Saba, Sint Eustatius) in een op niets slaand bestuurlijk verband op die éne hoop van „Nederlandse Antillen” zijn gegooit. Alles is er, bestuurlijk en kwantitatief: *Madurodam*, behalve de afstand tussen Beneden- en Bovenwinden — 1000 kilometer — het cultureel-ethnische verschil, en het politiek belang in de Caraïbische regio. Het is al heel wat dat een aantal kamerleden nu weet dat: 2) die kleinschaligheid allerm minst kleinschalig beleid vordert, als het erom gaat het Koninkrijksstatuut uit te breiden tot een gemeenebest-constructie, waarin Aruba enerzijds en de overgebleven Antillen van

de Vijf anderzijds, op een volwassen manier onafhankelijk kunnen zijn. Het gevaar, zegt Betico Croes, dat Nederland de dekolonisatie van de Antillen even slecht afwerkt als die van Suriname, moet tot elke prijs voorkomen worden. Nee, Nederland weet nog niet waar het precies over gaat, op de Antillen; maar het schrok bij de gedachte aan weer een Suriname-syndroom. Volksmenner Croes heeft in de publieke opinie raak toegeslagen: Nederland weet nu weer waar ze liggen: de *Onmogelijke Antillen*, maar dat de Arubanen geen negers zijn, weet zelfs „Stoker” van de Volkskrant niet. Croes koppelt dat graag: de dekolonisering van Suriname en de manier waarop Nederland nu van de Antillen af wil. Suriname is

CROES

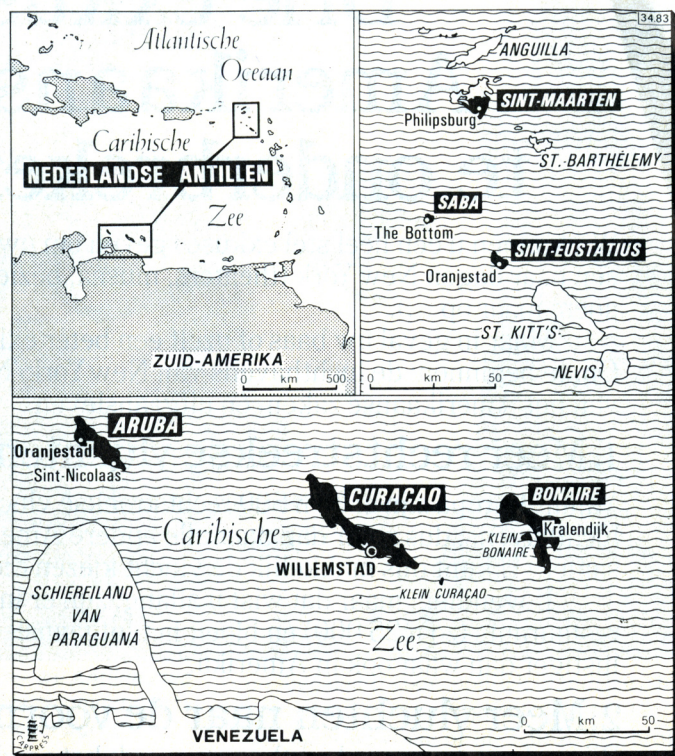
afgekocht, inderhaast en zonder dat Nederland voor een sociale infrastructuur zorgde, die een complete volksverhuizing van Surinamers naar Nederland had kunnen voorkomen. Dus kreeg Nederland een stuk van het Surinaams probleem op zijn eigen dak. Geraffineerd herinnert Betico Croes daaraan, als hij dreigt: *dan komen òòk nog eens de Arubanen*, als jullie je er op de Antillen met een jantje-van-leiden af willen maken.

Vergeten feit is, dat Betico Croes bij de besprekingen over de onafhankelijkheid van Suriname, tegelijk ook die van de Nederlandse Antillen op tafel wilde hebben: een streven, dat goudomrand al in het politiek program van de MEP prijkte, direct na de zware onlusten, eind jaren zestig, op

Curaçao: „Een losgeslagen Curaçao, gevaar voor de Caraïbische regio en met een marxistische papa Godet op de barricaden; een Curaçao, kortom, waarvan Aruba zich zo snel mogelijk wilde losmaken door te opteren voor de status aparte en een ontwikkeling na te streven met zoveel zekerheden mèer dan Curaçao had en heeft.”

Volgens mr. Henri Fingal, woordvoerder van Betico Croes in Nederland, hebben destijds Den Uyl en Don Martina van Curaçao onder elkaar bedisseld dat de onafhankelijkheid van de Nederlandse Antillen, na die van Suriname, *niet* aan de orde zou worden gesteld. Don Martina had daar alle belang bij: met zijn MAN (Beweging voor de nieuwe Antillen) had hij een betrekkelijke rust op Curaçao gebracht, maar hij wilde óók de Antillen bij elkaar houden onder Nederlandse paraplu, compleet met het onmisbare Aruba, een redenering die Den Uyl, volgens Croes, helemaal onderschreef.

Den Uyl zou Aruba zelfs hebben dwarsgezet, toen het lid wilde worden van de So-

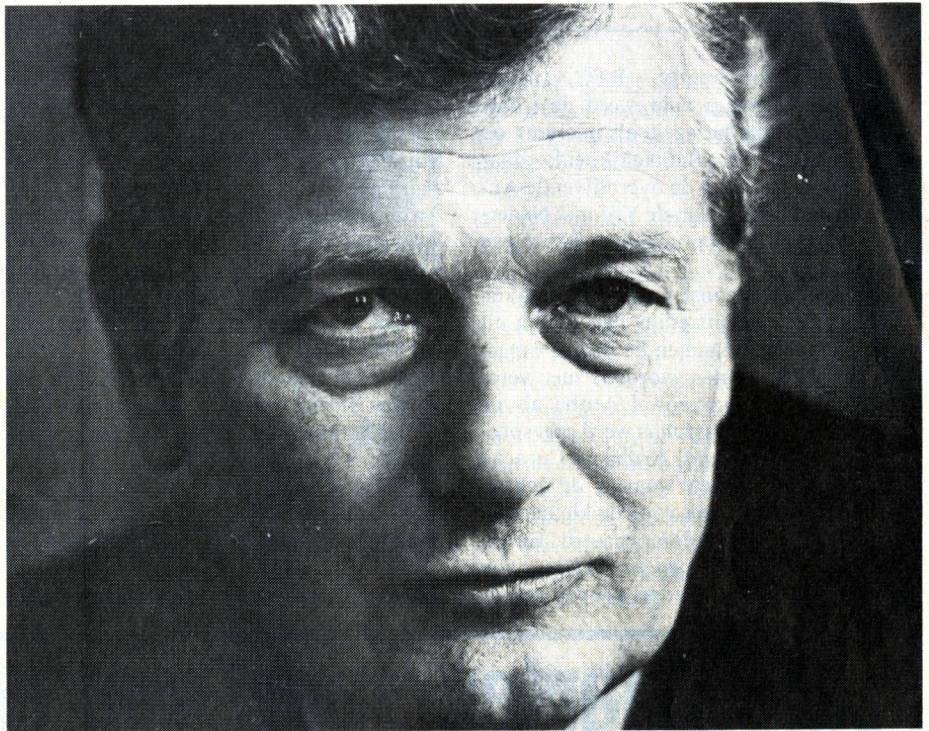
De eilanden Curaçao, Aruba en Bonaire (Benedenwinden) liggen ongeveer 1000 kilometer verwijderd van Sint Maarten, Saba en Sint Eustatius (Bovenwinden): een door Nederland geforceerde bestuurlijke eenheid, die zich nu manifesteert als de Onmogelijke Antillen.

cialistische Internationale, teneinde langs die weg in de Caraïbische regio steun te verwerven voor de status aparte. De Socialistische Internationale onderschreef dat streven („blamage dus voor Den Uyl” aldus Betico Croes), gebaseerd als het was op een daartoe strekkende VN-resolutie (waarop de Utrechtse volkenrechtgeleerde prof. Bos Aruba attendeerde) en op het Arubaanse volksreferendum. Tijdens de Ronde-Tafel-conferentie in maart 1983 in Den Haag was de status aparte, alsof daar niet meer aan te tornen viel, de basis voor de beraadslagingen ten aanzien van De Nieuwe Antillen Zonder Aruba.

Nederland schrok dus, met minister Jan de Koning aan het hoofd, toen Betico Croes als gevolg van de sluiting van de Lago-raffinaderij enkele honderden barrels Arubanen voor Nederland dreigde open te trekken. Waarom handelde Croes zo? Hij heeft de sluiting van de Lago al geruime tijd zien aankomen en sprak er in augustus openhartig met Elsevier over, toen hij de voortgang van de status aparte redelijk optimistisch inzag — met slechts twee handicaps: het *solidariteitsfonds* en de *boedel-scheiding*, ofwel de verdeling van de Antilliaanse „bruidsschat”.

Gilberto F. (Betico) Croes was in goed humeur, at en dronk sober vanwege zijn (door de „aanslag”) gehavende alvleesklier, toonde zich niet eens gebeten op de politiemann, een Curaçaoënaar, die in de turbulentie van die oploop toen, op hem schoot (en die nu in Nederland verblijft) en bewoog zich totaal onbeschermd door Den Haag. Ook op Aruba gebruikt hij geen lijfwacht — „waarom zou ik?” Betico was vol lof over de staf die het aparte staatsje Aruba aan het voorbereiden is — met een beperkt en efficiënt bestuurs-apparaat, met niet meer dan zeven ministeries — volgens de directieven van Berenschot-Nederland (in persoon: drs. Paul L. R. M. van Hooft, 36 jaar, organisatie-deskundige) en volgens suggesties zelfs van de commissie-Vonhoff, die een Herstructurering van de Nederlandse Rijksdienst heeft uitgewerkt. Aruba neemt daar dus het nodige van mee.

Betico Croes sprak niet zozeer over de problematisch draaiende Lago-raffinaderij als wel over de *olie-voorraden* die voor de kust van Aruba zijn opgespoord en die in de verdere toekomst „ongetwijfeld” (zei hij) een van de bronnen van welvaart zouden vormen. Naast het toerisme natuurlijk, naast de containerhaven, de vrijhandelszone en een bankwezen naar Zwitsers model: een Aruba kortom tussen Latijns-Amerika, de Verenigde Staten en Europa; een *etalage* voor die continenten in het Caraïbisch gebied, met legio mogelijkheden voor óók het Nederlandse bedrijfsleven; een *Dutch touch in the Caribbean*, met een eigen luchtvaartmaatschappij naar draagkracht, samen met de KLM, maar in ieder geval niet zo iets als de Antilliaanse Luchtvaartmaatschappij nú: dat nauwelijks nog te torsen „waterhoofd” waar de astronomische verliezen uitlekken en waarbij 1200 man met 3 vliegtuigen bezig zijn. Nee, dat moet héél anders, in de optiek van Betico Croes. „Aandelen nemen in de ALM? Dat kan, maar dan op basis van pariteit”. Een droom, dat Aruba van Betico Croes?

Minister Jan de Koning: wil Antilliaanse Zaken blijven doen als hij onverhoopt Sociale Zaken moet opgeven

Niet als minister Jan de Koning (zeg: Nederland) zich inderdaad met een jantje-van-leiden van het Antilliaanse probleem wil afmaken. „Het zal in Nederland toch eens *kamerbreed* aan de orde moeten komen”. En daar heeft Croes gelijk in, nu *Esso* met een dreunende klap de Lago dichtgooit en *Shell* op Curaçao iets dergelijks, maar dan op meer beschaafde wijze, van plan is.

De twee multinationals tillen het Antilliaans probleem naar een veel ernstiger niveau, nu zij met sluiting of drastische inkrimping dreigen. Bedrijfsresultaat wordt

EX-MINISTER DE GAAY-FORTMAN:
„opgedrongen onafhankelijkheid leidt tot desintegratie”

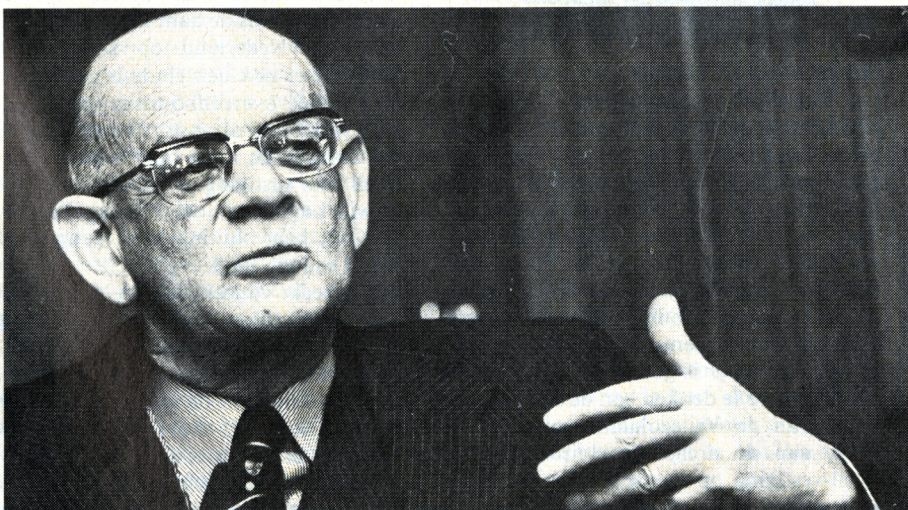
nu bepalend voor politiek handelen, helaas. Betico Croes begrijpt dat. En het is nog maar de vraag of hij echt zo geschrokken is van de *Lago-move* om de raffinaderij op 31 maart volgend jaar dicht te doen. *Misschien komt die move Betico Croes wel heel goed uit.*

Minister Jan de Koning heeft in elk geval nú iets extra's voor Aruba beloofd: begrotingshulp en het helpen stimuleren van investeringen in de toeristische sector. Daarvan was vóór de Lago-move geen sprake. Toen stond daar tegenover Betico een vooral *zuinige* Jan de Koning, met de waarschuwendende pieper van minister Ruding als het ware permanent in de binnenzak.

Maar ook: een goedwillende Jan de Koning. „Stel, dat ik zou moeten aftreden als minister van sociale zaken,” zei hij eens in een privé-gesprek, „dan zou ik er alles aan doen nog een tijdje minister van Antilliaanse zaken te kunnen blijven.” Zozeer fascineert hem wel dat Antilliaans probleem — een *cause célèbre* voor Nederland, dat met de regeling van de status aparte voor Aruba de eindfase ingaat van zijn naoorlogs dekolonisatiebeleid. Cause célèbre, omdat nú voor het oog van de wereld de niet zo beste reputatie kan worden opgevijseld, die Nederland zich met het dekoloniseren van Indië en Suriname op de hals heeft gehaald.

De antirevolutionaire De Koning bespeurt hier wellicht een historische kans, na de kansen die zijn voorgangers De Gaay Fortman („opgedrongen onafhankelijkheid leidt tot desintegratie”) en Van der Stee hebben laten of *moesten* laten liggen bij het afhandelen van Onze West.

Minister Jan de Koning houdt óók een droom overeind, die vorm kreeg tijdens de

Ronde-Tafel-Conferentie (RTC, maart 1983) in Den Haag: daar werd de status aparte van Aruba bezegeld als inleiding op een volwassen onafhankelijkheid; daar werd afgesproken dat de overblijvende Antillen als de Antillen van de Vijf met Nederland en Aruba zouden samenwerken in een soort Unie.

Binnen die (nood)constructie zouden zaken als de kosten van uittreding van Aruba uit het Koninkrijksverband en de nodige wetgeving geregeld kunnen worden, met veto-recht overigens voor zowel Aruba als de Vijf. Een *Solidariteitsfonds* werd afgesproken, waarin Nederland, Aruba en Curaçao zouden deelnemen en waaruit de schade van Aruba's uittreding voor de kleinere eilanden zou worden gecompenseerd. En via een ordentelijke *boedelscheiding* zou Aruba zijn rechtmatige deel krijgen van de

goud- en deviezenschat (waarde 385,8 miljoen Antilliaanse gulden) waarover de Antillen van de Zes beschikken.

Minister Jan de Koning zag het al vóór zich: geen van de huidige Antillen, ook Aruba niet, wil de band met Nederland volledig verbreken. Dus zou er een *gemenebest* kunnen ontstaan, waarin Nederland voor Aruba en de Vijf de *rechtszekerheid* en de *veiligheid* waarborgt, met de Hoge Raad der Nederlanden en de Koninklijke Nederlandse (Navo-)marine: twee pijlers die niet kunnen ontbreken onder volledig onafhankelijke Antillen in het roerige Caraïbische gebied.

Een mooie droom dus.

Maar na de euforie van de RTC brak de Antilliaanse *werkelijkheid* los. De Antillen van de Vijf wilden bij nader inzien *absoluut niet* samenwerken. Sint Maarten, Bo-

naire, Sint Eustatius en Saba voelden er niets voor weer onder het juk van Curaçao, maar straks „een ongetwijfeld verder verpauperend Curaçao” door te moeten. Tegelijkertijd lekte uit dat Nederland slechts voor 10% in het Solidariteitsfonds zou deelnemen. Misplaatste zuinigheid? Nee, redeneerde minister Jan de Koning: we zouden met een grotere bijdrage de begrotingen van de kleinere eilanden veel te veel beïnvloeden, en dat maakt die eilanden allesbehalve „onafhankelijk.”

De Kamer van Vakbonden kwam ook in het geweer tegen de Haagse akkoorden: wat hadden de H.H. politici daar namens de eilandbevolkingen te bedisselen? Waren zij niet ver buiten de oevers van hun mandaat getreden? Mochten die bevolkingen, please, ook nog even zeggen hoe zij opgesplitst wensten te worden en had Aruba

Sint Maarten vaart wel bij rampspoed op

De offshore business is van den beginne nauw verbonden geweest met het notariaat. Het idee om voor bepaalde typen vennootschappen een tarief voor de winstbelasting te hanteren van 1/10 van het normale tarief, werd n.l. door oud-notaris Mr. A. A. G. Smeets in de tweede helft van de jaren dertig gelanceerd. Hij wordt terecht de „vader” van de off-shore-sector genoemd. Nadat het plan voor een verlaagd tarief (2,4 tot 3%) voor de investment-, de onroerend goed- en de „financial en patent holding companies” door de regering van de Nederlandse Antillen was overgenomen, stak de oorlogsdreiging in Europa in volle hevigheid haar kop op.

Het jaar 1939 zou een topjaar voor notaris Smeets worden, voor wat betreft het aantal zetelverplaatsingen van naamloze vennootschappen van Nederland naar Curaçao. Dit werd niet gedaan uit vrees voor de (latere) Duitse bezetter. De stellige overtuiging heerste dat, indien vlak voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog de statutaire zetel van een aantal multi-nationals (waaronder Akzo, K.L.M. en Philips) *niet* naar de Nederlandse Antillen zou zijn overgeplaatst, deze rechtspersonen door de Amerikanen als vijandelijk vermogen waren beschouwd. De angst voor de Amerikanen deed de multinationals besluiten hun zetel naar de Nederlandse Antillen te verplaatsen.

Dat het notariaat in de offshore-wereld nog steeds een belangrijke plaats inneemt blijkt uit een feit dat aan de twaalf notariskantoren een bijna even groot aantal trustkantoren is verbonden.

In de jaren na de Tweede Wereldoorlog ontwikkelden de Nederlandse Antillen, en

Sint Maarten, toch al niet het minst welvarende eiland van de Antillen, gaat garen spinnen bij Aruba's status aparte en de verslechterende situatie op Curaçao. Daar heeft de fiscale industrie (offshore-sector) forse klappen gekregen.

dan met name Curaçao, zich tot volwaardige zogenaamde „tax haven”. Aan de in de literatuur gestelde vereisten voor de betiteling „tax haven” (politieke stabiliteit, geen sociale onrust, een goede infrastructuur en telex- en telefoonverbindingen), werd door Willemstad voldaan. De aanvankelijke achterstand die St. Maarten in deze had, is in de laatste acht jaren ruimschoots ingelopen, omdat de stabiliteit van Curaçao door recente ongunstige ontwikkelingen onzeker is geworden. Hierbij valt onder andere te denken aan de sterke devaluatie van de Venezolaanse munt, einde 1982, aan de dreigende sluiting van de Shell-vestiging op Curaçao, aan de status

aparte van Aruba, aan de aangekondigde sluiting van de olieraffinaderij Lago op Aruba, en aan de afschaffing van de bronbelasting in de Verenigde Staten op aan buitenlanders betaalde interest.

De stroom Venezolaanse toeristen, die tot aan het besluit tot devaluatie Curaçao bezocht, is vrijwel volledig tot stilstand gekomen, hetgeen de werkloosheid heeft opgestuwd tot boven de 20%. Het vroeger door Venezolaanse kooptoeeristen zo druk bezochte winkelcentrum Punda in Willemstad heeft thans de aanblik van een winkelstraat in Nederland op zondagmiddag. Doordat er ook een einde is gekomen aan de speciale overeenkomsten voor de levering van Venezolaanse ruwe olie aan Shell op Curaçao en Lago op Aruba, overweegt Shell haar vestiging in Willemstad te sluiten terwijl Lago (een dochtermaatschappij van Exxon), haar sluiting heeft aangekondigd per 31 maart, 1985.

Het spreekt vanzelf dat het wegvallen van deze belangrijke economische pijlers op de Antillen voor de nodige onrust heeft gezorgd. De implicaties voor de *offshore-sector* zijn duidelijk: de leidende rol van Willemstad in de off-shore-business is achterhaald en er is een onstuitbare stroom van insulaire zetelverplichtingen naar St. Maar-

Ronde Tafel Conferentie in Den Haag: bezegeling van de status aparte en aanleiding tot Hoekse en Kabeljauwse twisten

überhaupt het recht een status aparte te ambiëren, die zoveel ontredende consequenties zou hebben voor het gehele Antilliaanse verband?

De grimmigheid van de vakbonden over de Haagse akkoorden werd ook ingegeven door de verslechterende economische situatie, die tijdens de RTC nauwelijks ter tafel is geweest: de dreigende sluitingen van Shell/Curaçao en Lago/Aruba; die bedroevende resultaten bij de Curaçaose Droogdokmaatschappij en het voorspelbare failliet van de fiscale Antilliaanse industrie (off-shore-business: zie kader).

De politici van de Vijf, op hun nummer gezet door de vakbonden, schrokken als nog van hun inschikkelijkheid tijdens de Haagse RTC. Waren ze toch niet op voortvarende wijze in de luren gelegd door Lub-

Curaçao

ten op gang gekomen. Dat laat de grote trustkantoren op Curaçao niet onberoerd. Sterker, het aantal trustkantoren uit Willemstad dat een filiaal op St. Maarten opent, groeit gestaag. Het voordeel van St. Maarten boven Curaçao is, dat dezelfde jurisdictie geldt, en dat op het Bovenwindse eiland volledige werkgelegenheid heerst: het is half Frans, half Nederlands en staat dus onder protectie van zowel Frankrijk als Nederland. Bovendien zullen de Amerikanen geen enkele inmenging dulden, omdat St. Maarten vrij dicht bij Puerto Rico ligt. Daartegenover staat dat de kans dat op Curaçao de meidagen van 1969 terugkeren, of dat het eiland, onder de rook van Venezuela, een tweede Falkland zou kunnen worden, niet ondenkbeeldig is.

In de zomer van dit jaar werd in de Verenigde Staten een wetsvoorstel aangenomen, waarbij de „withholding tax” (bronbelasting) op interest, betaald aan buitenlandse investeerders, werd afgeschaft. Voorheen konden Amerikaanse bedrijven via de Nederlandse Antillen geld lenen in Europa (de zgn. Euro-dollarleningen), zonder dat ze belasting over de renteopbrengst behoeften te betalen. Daartoe richtten de Amerikaanse bedrijven dochter-n.v.'s op de Antillen op, die b.v. 10 miljoen dollar leende in Europa tegen 8 procent. Vervolgens werd dit geld doorgeleend aan het moederbedrijf tegen een rente van 9 procent. De Antillen kennen, net als Nederland, geen bronbelasting. Wel is de Antilliaanse dochter volgens de Antilliaanse belastingwetgeving 30 procent winstbelasting verschuldigd over het ene procent rentewinst. In ons voorbeeld: 30 procent van

100.000 dollar is 30.000 dollar. Indien het Amerikaanse moederbedrijf rechtstreeks in Europa de 10 miljoen dollar had geleend, dan zou jaarlijks aan bronbelasting 240.000 dollar betaald moeten worden (30 procent van 8 procent van 10 miljoen dollar). Door de Antillenroute te gebruiken bespaarde het Amerikaanse bedrijf 210.000 dollar.

Dat die Antillenroute een duidelijke functie heeft gehad om Amerikaanse bedrijven in hun kapitaalbehoefte te voorzien (en daarmee de Amerikaanse economie stimuleerde), blijkt uit een rapport van het Amerikaanse Stanford Research Instituut over de „offshore banking and financing”, gemaakt in opdracht van de Antilliaanse regering: het merendeel van de 22 miljard dollar die Amerikaanse bedrijven de laatste vier jaar hebben geleend, zijn door Eurobonds via de Nederlandse Antillen gelopen. Nu in de Verenigde Staten bronbelasting op aan buitenlanders betaalde interest is afgeschaft, is het mogelijk om rechtstreeks uit Amerika op de Europese geldmarkt te lenen, zonder tussenschakeling van een Antilliaanse vennootschap. Dat dit in het belang van vooral de Amerikaanse banken is, behoeft geen betoog. Keerzijde van de medaille is dat tussen de 60 en 70 procent van de totale belastingopbrengst voor de Antillen uit de offshore-sector, zijnde 250 miljoen Antilliaanse guldens, in de toekomst zal komen te vervallen, terwijl de banen van de circa 4000 mensen die direct of indirect bij de offshore-business betrokken zijn, grotendeels op de tocht zijn komen te staan. Als doekje voor het bloeden is in de wet ter afschaffing van de bronbelasting op interest betaald aan buitenlanders, opgenomen dat de bestaande Euro-dollar-leningen geplaatst door een Antilliaanse dochter tot het einde der looptijd via de Antillen zullen worden afgewikkeld.

De status aparte van Aruba zal ongetwijfeld gevolgen hebben voor de toekomst van de Antillenroute. Aruba overweegt namelijk om te zijner tijd een eigen belastingwetgeving te creëren met een nul-tarief voor de offshore-vennootschappen. Dat impliceert dat de zetel van de thans op Aruba gevestigde Antilliaanse vennootschappen verplaatst zal dienen te worden. Nu reeds ziet men dat investeerders het zekere voor het onzekere nemen en de statutaire zetel van hun vennootschap buiten Aruba brengen. Onzekerheid van welke soort dan ook doet aandeelhouders van de Antilliaanse nv's besluiten de zetel naar veiliger oorden te verplaatsen. Dat de toekomst van Aruba na de status aparte onzeker is, staat als een paal boven water. Langzamerhand dringt zich zelfs de vraag op of de status aparte per 1 januari 1986 nog wel doorgaat. Het aangekondigde ontslag van de 900 werknemers bij de olieraffinaderij Lago werkt als een olievlek door in de werkgelegenheid van de toeleveringsbedrijven, terwijl de tweede belangrijke pijler van de Arubaanse economie, de toch al op een laag pitje draaiende toeristenindustrie, nog een stevige deuk heeft gekregen door de tropische storm „Claus”, die op 6 en 7 november j.l. vrijwel alle stranden van Aruba heeft verwoest.

Indien de status aparte per 1 januari 1986 mocht doorgaan, zal dit ook voor Curaçao consequenties hebben voor wat betreft de offshore-sector. Als gevolg van de sociale onrust op dit eiland, alsmede door de druk van Venezuela en de onzekere koers van Aruba zal het aantal zetelverplaatsingen van Antilliaanse vennootschappen naar St. Maarten toenemen: schade te meer dus voor de werkgelegenheid op Curaçao dat steeds dieper afdaalt in een diep dal.

Mr. Hans H. G. Pfennings

bers van Nederland en Croes van Aruba? Hoe ver strekte eigenlijk dat mandaat, op de keper beschouwd?

Het zelfbeschikkingsrecht van elk eiland konden zij echter niet meer ter discussie stellen: dat was afgesproken en plechtig geratificeerd. Dus kan Aruba, zoals trouwens elk Antilliaans eiland, het recht niet meer worden betwist naar een status aparte en onafhankelijkheid te solliciteren. Maar wat betreft de hele rest van de Haagse akkoorden haalden de politici van de Vijf bakzeil, alsof er geen RTC was geweest.

De nachtmerrie dus in Des Konings droom.

Betico Croes moet niet zonder welgevallen hebben geconstateerd hoe de Vijf over Curaçao heen vielen. En hoe naar het nog altijd ongeïnteresseerde Nederland deze werkelijkheid overwaaid: dat „onze” Antillen niet bij elkaar horen, nooit bij elkaar hebben gehoord en na het uittreden van Aruba geïjven ook niet bij elkaar willen horen. Aan het eind van zijn koloniale tijdperk moet Nederland zich realiseren dat het aan de overkant van de oceaan een totaal niet samenhangend stukje rijksdeel heeft, bestaande uit voormalige „slaveneilanden”, ingericht door de West-Indische Compagnie en een aantal voormalige zeerovers-nesten, bijeengebracht in een geforceerd bestuurlijk verband, terwijl de samenstellende delen van dat verband ethnisch en cultureel niets met elkaar te maken (willen)hebben.

„Je kunt niet zeggen dat ik de Antillen uit elkaar heb ge-MEP-t; de Antillen waren er niet, zoals Nederland ze dacht. Wij van Aruba hebben bij voorbeeld altijd al onder het Curaçaose juk uit gewild” verontschuldigt Croes zich voor de Hoekse en Kabeljauwse twisten die tussen de Vijf zijn ontstaan. Maar wél is hem de zuinigheid van minister Jan de Koning — 10% deelneming slechts in het Solidariteitsfonds — een doorn in het oog geweest. „Zo kan Nederland de Antilliaanse zaken niet afdoen.”

En toen was er de *Lago-move*. Of de Arubanen komen naar Nederland of Nederland, nu indringend sociaal aangesproken, wijzigd zijn beleid van hulpverlening aan het Antilliaans onafhankelijkheidsproces:

■ waarom mag ontwikkelingshulp in dit geval geen begrotingshulp zijn?;

■ is in het stadium van de onafhankelijkheids-uitbouw 5% van de totale Nederlandse ontwikkelingspot, als bijdrage aan de eigen Antillen, wel redelijk?;

■ waarom mogen als vroeger de fondsen van de ontwikkelingssamenwerking niet ook gebruikt worden voor commerciële projecten, zoals de financiering van hotels?; en

■ waar blijft de zeggenschap van de Antilliaanse eilanden over de bestemming van de ontwikkelingsfondsen? Die toezegging is herhaaldelijk door Nederland gedaan.

Je kunt niet zeggen dat ik de Antillen uit elkaar heb ge-MEP-t” zegt Betico Croes tegen Elseviers Pierre Huyskens

Dan zou een deel van de ontwikkelingshulp kunnen toevloeien aan eigen ontwikkelingsbanken, die daar particuliere projecten mee zouden kunnen stimuleren.

De vragen waren actueel op de Antillen, al geruime tijd. Minister Jan de Koning is er, onder druk van de Lago-ramp, eindelijk serieus op ingegaan. Begin, hopelijk, van een ander Nederlands beleid, niet alleen ten behoeve van Aruba. Maar Betico Croes heeft het ruimer denken wél geforceerd. Raffinement?

„Ik ben niet haatdragend of op revanche uit. We zijn best bereid ook Curaçao de helpende hand toe te steken, als ze daar hun eigen eiland niet kunnen regeren,” zegt hij genereus. Croes is zelfs bereid zijn eigen goede relatie met de *Venezolanen* „van het allerhoogste niveau” ook terwille van Curaçao aan te spreken. Waarbij hij niet ongeschetst laat welke warme onthalen hem vanwege de Venezolaanse regering ten deel zijn gevallen. Ongetwijfeld besprak hij met haar de „goede betrekkingen in de toekomst.” Wie weet, is bij zulke gesprekken ter tafel geweest: de relatie Venezuela/Esso/Aruba.

Omtrent de manoeuvres van Esso (Exxon) met de Lago-raffinaderij doen verschillende theorieën de ronde:

■ Esso wil *voorkeursrecht* bij het boren naar olie voor de Arubaanse kust en probeert die concessie af te dwingen door de verlieslijdende raffinaderij rücksichtslos te sluiten;

■ Esso zou wel willen investeren om de Lago-raffinaderij geschikt te maken voor olie uit andere landen dan Venezuela, maar dan zou Nederland zo’n investering moeten

beschouwen als *herinvestering* van aardgaswinst. Esso maakt op aardgasexploitatie veel winst, maar mag die niet herinvesteren in de Nederlandse Antillen. (Het Herenakkoord.) Mocht dat wél, dan zou dat een grote stimulans zijn voor Esso (Aruba) en Shell (Curaçao);

■ theorie is ook dat *Venezuela* de Lago-raffinaderij voor een prik wil overnemen als zij tóch gaat sluiten, waarmee Venezuela in feite voet aan wal zet op Aruba. Dat Venezuela grote belangstelling heeft voor de ABC-eilanden (Aruba, Bonaire en Curaçao), staat als een paal boven water. Het Engelstalige dagblad *The Daily Journal* in Caracas meende zelfs dat die ABC-eilanden niet door Venezuela verwaarloosd moeten worden als gevolg van de olie-problematiek. Want „die eilanden zijn uitermate geschikt om ze via verstandige diplomatie op de duur cultureel, politiek en economisch met ons land te integreren.”

Dat liegt er niet om. Zoals trouwens ook niet de deskundige hulp die Venezolaanse commando’s op Curaçao kwamen bieden aan de 82 gegijzelde passagiers in de geëvacueerde DC 9 van de Venezolaanse luchtvaartmaatschappij. Een commando-raid op niet-Venezolaans grondgebied.

De kleinschaligheid van de Nederlandse Antillen is allerm minst representatief voor hun *belang* in het Caraïbisch gebied. Dat belang is multinationalaal en verdient de brede aandacht van het Nederlands parlement, in de eindfase van het Nederlandse dekolonisatieproces. Het raffinement van de ras-politicus Betico Croes is gebleken tijdens de Haagse Ronde Tafelconferentie. Als Nederlandstalige *Latino* zou hij, meest markante politicus in de West, ernstiger moeten worden genomen dan nu het geval is.